

**ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

ПОПОВ Микола Петрович

УДК 35.072.2:347.156

**ОРГАНІЗАЦІЙНО–ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ**

25.00.02 – механізми державного управління

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

ОДЕСА – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор
ГАНСОВА Емма Августівна,
Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України,
професор кафедри філософських та соціально-політичних наук.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, доцент
ГРИЦЯК Наталя Вітіславна,
Національний інститут стратегічних досліджень,
завідувач відділу планування та координації наукових досліджень;

кандидат історичних наук, доцент

ПЕТРИШИНА Людмила Василівна,
Одеський державний економічний університет,
доцент кафедри історії України.

Провідна установа – Одеська національна юридична академія,
кафедра соціальних теорій,
Міністерство освіти і науки України, м. Одеса.

Захист відбудеться “22” червня 2006 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.863.01 в Одеському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Генуезька, 22 к.212.

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України (65009, м. Одеса, вул. Генуезька, 22).

Автореферат розісланий “20” травня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.М. Безверхнюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Дослідження механізмів державного управління у сфері гендерної політики в Україні є актуальним напрямом наукових пошуків, що зумовлено демократизацією суспільства, пріоритетністю прав людини для держави, реформуванням соціальної та політичної сфер, процесами глобалізації та європейської інтеграції. Відповідно істотно змінюється роль держави, її функції, що потребує удосконалення системи державного управління та доповнення традиційних механізмів поліпшення становища жінок сучасними механізмами забезпечення гендерної рівності.

Впровадження гендерної політики ґрунтується на значній кількості нормативно-правових актів й аналітичних документів, зокрема на Законі України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”; Указі Президента України “Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”; Постанові Верховної Ради України “Про Рекомендації парламентських слухань “Становище жінок в Україні: реалії та перспективи””; Національному плані дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню гендерної рівності у суспільстві на 2001-2005 роки; програмі “Цілі Розвитку Тисячоліття: Україна”.

Водночас нерозв’язаними залишаються проблеми функціонування організаційно-правового механізму державного управління у сфері гендерної політики: законодавство має переважно політико-декларативний характер; органи виконавчої влади, які уповноважені реалізовувати державну гендерну політику, діють без урахування специфіки гендерних відносин в Україні (дотримання рівноправного статусу жінок і чоловіків у сферах управління, зайнятості тощо).

В світовій та вітчизняній соціально-політичній думці досліджено: теоретичні засади вивчення проблеми рівних прав жінок і чоловіків (Сімона де Бовуар, Джін Бетке Елштайн, Агнешка Графф, Рендал Колінз, Дж.Л.Томпсон, Еліс Кеслер-Херіс, В.Брайсон, П.Ренкін, Дж.Лорбер, Белл Хукс, Джоан Хубер, С.Фарелл, О.Вороніна, О.Здравомислова, Д.Кандіотті, І.Кон, В.Култигін, М.Малишева, Н.Пушкарьова, А.Тьомкіна, О.Хасбулатова та ін.); роль жінки в українській історії та сучасності (В.Агеєва, М.Богачевська-Хомяк, В.Воронкова, І.Грабовська, В.Крисаченко, С.Павличко, Л.Смоляр, Н.Чухим та ін.); філософські аспекти гендерного підходу (Д.Біленко, І.Жеребкіна, Д.Коновалов та ін.); гендерний аналіз соціальної стратифікації (О.Вілкова, О.Стрельник та ін.); організаційно-правові та соціально-політичні засади формування і реалізації гендерної політики в Україні (О.Балакірева, Т.Василевська, М.Гінна, Н.Гога, І.Голубева, Н.Грицяк, О.Катан, О.Кириленко, Л.Кобелянська, А.Комарова, Л.Кормич, О.Кулачек, Н.Лавриненко, К.Левченко, Е.Лібанова, Л.Петришина, М.Пірен, О.Руднева, Н.Хамітов, та ін.); гендерні аспекти законодавства України (Н.Болотіна, А.Олійник, І.Лаврінчук, Т.Мельник, З.Ромовська,

М.Буроменський, О.Костенко, І.Котюк).

Вітчизняними вченими було багато зроблено в теоретичному осмисленні вказаних питань, але розробка проблеми функціонування комплексного організаційно-правового механізму державного управління у сфері гендерної політики залишилась поза увагою науковців.

Актуальність зазначених вище проблем, недостатня розробленість теоретичних і практичних питань функціонування організаційно-правового механізму державного управління у сфері гендерної політики і визначили вибір теми дисертаційного дослідження, зумовили його мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалось у межах науково-дослідницької теми Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України “Система управління і координації політики європейської інтеграції на місцевому та регіональному рівні” (№ 0105U002535). Особистий внесок автора як виконавця зазначеної роботи полягає в проведенні аналізу конституційно-правових засад управління соціальним розвитком у країнах Європейського Союзу та в Україні, а також в розробці методології та методики регулювання соціального розшарування на місцевому рівні (на прикладі Одеси та Одеської області), у здійсненні порівняльного аналізу державного управління у сфері гендерної політики України і в країнах Європейського Союзу.

Мета дослідження – науково-теоретичне обґрунтування організаційно-правового механізму державного управління гендерною сферою в Україні та розроблення методів оцінювання діяльності державних та місцевих органів влади щодо реалізації державної гендерної політики.

Завдання дослідження:

- дослідити науково-теоретичні засади державного управління гендерною сферою та досвід реалізації державної гендерної політики в Україні;
- уточнити сутнісні характеристики й основні поняття “гендерна ідеологія”, “гендерні відносини”, “державна політика щодо жінок”, “державна гендерна політика”, “організаційно-правовий механізм державного управління в сфері гендерної політики”;
- виявити особливості державного управління гендерними відносинами в Україні і в країнах Європейського Союзу та здійснити порівняльний аналіз;
- запропонувати модель організаційно-правового механізму державного управління в сфері гендерної політики;
- встановити критерії оцінювання організаційно-правового механізму державного управління в сфері гендерної політики і розробити відповідну методику індексації та експертизи;
- розробити модель організаційно-функціональної структури спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань реалізації політики в інтересах гендерної рівності.

Об'єкт дослідження – система державного управління в сфері гендерної політики в Україні.

Предмет дослідження – організаційно-правовий механізм державного управління в сфері гендерної політики в Україні.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що виокремлення гендерних відносин як самостійного об'єкту державного управління відбудеться за умов впровадження науково обґрунтованого організаційно-правового механізму державного управління в сфері гендерної політики. Останнє сприятиме: вдосконаленню законодавчої бази; розробці системи спеціалізованих органів державної влади, призначених для здійснення гендерної політики; створення нових цільових функцій щодо діяльності існуючих інституцій.

Методи дослідження. Основні методи ґрунтуються на принципах дослідження, традиційних для вітчизняної науки з державного управління: порівняння та узагальнення, системності та структурності.

Порівняльний метод використано для зіставлення сучасних міжнародних документів стосовно статусу жінок та чоловіків – й Конституції, законів України. Такий підхід дає можливість досліджувати проблеми в єдності їхнього соціального змісту та юридичної форми. Використання структурно-функціонального методу дозволило проаналізувати структуру та функції державного управління в сфері гендерної політики в Україні та в країнах ЄС. За допомогою системного підходу охарактеризовані особливості функціонування органів державного управління, включених у більш широкий комплекс зв'язків в якості підсистем в межах системи державного управління гендерними відносинами.

Емпіричною базою дослідження стали: узагальнення практики застосування законодавства з питань формування державної політики щодо жінок та гендерної політики, дані соціологічних досліджень, соціальна статистика. Статистичні та соціологічні методи, зокрема вивчення громадської думки, дозволили оцінити ефективність діяльності державних владних структур у напрямку захисту прав і свобод представників статевих груп, задоволення їхніх потреб та інтересів. Спираючись на дані цих досліджень, було визначено статус жінки в українському суспільстві. Соціологічне опитування державних службовців показало рівень їхньої обізнаності з питань гендерної політики.

Дисертантом використано наукові розробки з теорії державного управління, політології, філософії, права, соціології.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні комплексного організаційно-правового механізму державного управління гендерною сферою та розробці нових методичних підходів до оцінювання діяльності державних та місцевих органів влади із впровадження основних напрямів державної гендерної політики, зокрема

уперше:

- теоретично обґрунтовано організаційно-правовий механізм державного управління у сфері гендерної політики в Україні, що дозволило виявити фактори впливу на процес державного управління гендерними відносинами та сформулювати конкретні пропозиції щодо розробки організаційної структури спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань реалізації політики в інтересах гендерної рівності;
- розроблено методику розрахунків індексу соціального неблагополуччя в гендерному вимірі, яка дозволить визначити відмінність між становищем жінок і чоловіків та оцінити ефективність гендерної політики на місцевому рівні.

удосконалено:

- систему державного управління гендерною сферою на регіональному рівні завдяки впровадженню дорадчого органу при голові обласної державної адміністрації, визначенню його структури та функцій;
- систему оцінювання ефективності гендерної політики в Україні завдяки методиці розрахунку гендерного індексу розвитку та показникові розширення можливостей жінок;
- методику експертного оцінювання гендерного фактору при підготовці й аналізі програм, які розробляються управліннями та відділами місцевих державних адміністрацій.

Уточнено і розширено категоріальний апарат державного управління гендерною сферою, зокрема введені поняття: “гендерна ідеологія”, “гендерні відносини”; “організаційно-правовий механізм державного управління в сфері гендерної політики” та термінологічно уточнено сутність наступних категорій: “державна політика щодо жінок”; “державна гендерна політика”.

Дістали подальшого розвитку концептуальні засади вдосконалення системи державного управління в сфері гендерної політики.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що основні наукові розробки доведені до рівня конкретних пропозицій щодо створення нових організаційних структур в системі державного і регіонального управління, призначених для виконання спеціалізованих функцій в гендерній сфері. Розроблені методики вимірювання ефективності державного управління людським розвитком у гендерному контексті.

Основні положення дослідження використані у навчальному процесі при підготовці магістрів державного управління та підвищення кваліфікації керівних кадрів, зокрема: методика **оцінювання ефективності державного управління у сфері гендерної політики** використана в навчальній дисципліні “Управління соціальним та гуманітарним розвитком”, результати дослідження стали основою для розробки практичних занять з гендерної проблематики для Центру ПКК в Одеському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Результати дослідження знайшли практичне впровадження при підготовці та аналізі програм,

які розробляються управліннями і відділами у справах сім'ї та молоді місцевих державних адміністрацій.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію виконано та обговорено на кафедрі філософських та соціально-політичних наук Одеського регіонального інституту державного управління Національної Академії державного управління при Президентіві України.

Результати дисертаційного дослідження було впроваджено в процес прийняття регіональних програм, які щорічно розробляються управліннями та відділами у справах сім'ї та молоді місцевих державних адміністрацій Одеської області (довідка про впровадження від 18.08.2005 р. № 01–02–345/05).

Основні положення дисертаційного дослідження знайшли своє відображення в доповідях на науково-практичних конференціях і семінарах, проведених на базі Національної академії державного управління при Президентіві України, Одеського регіонального інституту державного управління, Академії публічного управління при Президентіві Республіки Молдова, а саме: “Актуальні питання соціально-політичного розвитку регіону” (м. Одеса, 24.10.2003р.); “Державна стратегія управління місцевим та регіональним розвитком: форми, методи та актуальні проблеми реалізації” (м. Одеса, 24.10.2004р.); “Державна служба в Україні: сучасний стан та напрями адаптації до стандартів Європейського Союзу” (м. Одеса, 28.04.2005р.); “Реалізація гендерної рівності в умовах соціальних перетворень” (м. Одеса, 23.12.2004р.), “Академія публічного управління: курс на открытое, ответственное и демократическое правление” (м. Кишинів, 18.05.2005р.); “Актуальні проблеми державного управління на новому етапі державотворення” (м. Київ, 31.05.2005р.); “Актуальні проблеми державного управління та місцевого самоврядування: сучасний стан та перспективи регіонального розвитку” (м. Одеса, 18.10.2005р.)

Публікації. Основні положення роботи викладено у дванадцяти публікаціях, із них п'ять – у наукових фахових виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 204 сторінки, з них – 167 сторінок основного тексту. Список використаних джерел містить 217 найменувань, з яких 5 – іноземною мовою. Наведено 8 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначається її зв'язок з науковими планами та програмами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, ступінь наукової розробки проблеми, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, подано інформацію про апробацію результатів дослідження і впровадження роботи, відомості про публікації з теми дисертаційної роботи, зазначено структуру

дисертації та її обсяг.

У першому розділі – *“Гендерна політика як сфера державного управління. Науково-теоретичні засади”* – подається аналіз зарубіжної та вітчизняної наукової літератури; уточнено категоріальний апарат гендерної концепції в контексті теорії державного управління; висвітлюється значення гендерної ідеології, яка обумовлює формування та реалізацію гендерної політики; з’ясовується зміст державної гендерної політики; розкривається сутність механізмів державного управління у сфері гендерної політики; визначаються критерії оцінювання якості державного управління в сфері гендерної політики.

Дослідження спирається на теоретичні розробки щодо проблем підвищення ефективності та якості державної політики, державної служби та державного управління – праці українських вчених В.Авер’янова, О.Валевського, Е.Гансової, С.Дубенко, Б.Кравченка, В.Лугового, С.Майбороди, Т.Мотренка, І.Надольного, В.Олуйка, А.Пойченка, В.Романова, С.Серьогіна, В.Тертички, В.Токовенко, Ю.Шарова, О.Якубовського та інших; зарубіжних науковців Г.Атаманчука, Л.Пала, Г.Райта та ін. Важливу роль у формуванні концепції роботи відіграли методологічні розробки в галузі дослідження механізмів державного управління В.Бакуменка, В.Князева, П.Надолішнього, Н.Нижник.

Українськими науковцями: визначено напрями й особливості формування та реалізації гендерної політики і гендерного права в різних країнах світу (Т.Мельник); проаналізовано юридичну і фактичну рівність між жінками і чоловіками в Україні (О.Балакірева, Т.Василевська, Л.Кобелянська, Л.Кормич, Н.Лавриненко, Л.Петришина та ін.); обґрунтовано необхідність активного й системного впровадження гендерної паритетності у сферу державно-управлінських відносин (О.Кулачек); проаналізовано повноваження органів державного управління в процесі формування гендерної політики на національному та місцевому рівнях, а також нормативно-правове, кадрове, науково-методичне, фінансове, інформаційне забезпечення формування гендерної політики в Україні (К.Левченко); встановлено закономірності та фактори управлінського впливу на формування державної гендерної політики, охарактеризовано універсальні та спеціальні принципи, наведено підходи та методи державного управління з урахуванням ідей гендерної рівності (Н.Грицяк). Разом з тим відсутні роботи, присвячені комплексному дослідженню організаційно-правового механізму державного управління у сфері гендерної політики в Україні, зокрема створенню спеціальних виконавчих та дорадчих органів; не є чисельними дослідження критеріїв оцінювання державного управління в сфері гендерної політики. Тому вивчення процесу впровадження організаційно-правового механізму державного управління в сфері гендерної політики має як теоретичне, так і практичне значення.

Основні контури гендерної політики найяскравіше виражені у Статуті Організації Об’єднаних Націй, де вже у преамбулі говориться про рівноправність чоловіків і жінок. Основоположним

документом, що проголосив рівність прав чоловіків і жінок, була Загальна декларація прав людини. І хоча цей документ є декларацією, а не обов'язковим юридичним актом міжнародного права, все-таки він має надзвичайно велике значення й сприймається як такий, що потребує виконання. Закріплена, як вихідна, норма про рівноправність статей в наступних Міжнародних пактах про права людини: про економічні, соціальні і культурні права та про громадянські і політичні права. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок відіграла особливу роль у становленні гендеру. В українському законодавстві найбільш системно положення щодо рівності чоловіків та жінок сформульовані у статті 24 Конституції України. У ній закріплено важливий аспект принципу рівності: необхідність застосування однакових стандартів прав і обов'язків до всіх без винятку осіб.

Незважаючи на наявність міжнародної та національної правої бази гендерної політики, трактування поняття “гендер” залишається неоднозначним. Але у роботі доведено, що гендерна теорія дійсно має статус наукової. У зв'язку з цим є доцільним тлумачення цього терміна як соціально-філософської категорії, тобто сконцентрованого наукового знання. Спираючись на існуючі розробки гендерної теорії, нами побудовано структурно-логічну схему основних категорій гендерної концепції в контексті теорії державного управління. Таким чином використання категорії гендера як аналітичного інструменту відкрило нові можливості для наукового дослідження суспільних процесів і культури, зокрема побудови концепції державної гендерної політики та механізмів державного управління гендерною сферою.

Аналіз наукових джерел показує, що впровадженню державної гендерної політики у більшості країн світу передувала державна політика стосовно жінок. **Державна політика щодо жінок** – це частина загальної соціальної політики, що стосується інтересів жінок як великої соціально-демографічної групи, формує їхній правовий і соціальний статус, регламентує відносини із суспільством.

Виходячи з розуміння змісту державної політики щодо жінок, можна стверджувати, що політика в інтересах рівності визначається станом гендерної ідеології.

Розробка сучасної моделі розвитку суспільства неможлива без постановки питання про ідеологію держави. Держава як суб'єкт політичної діяльності повинна спиратися на ідеологію, здійснюючи управління сферами громадського життя. Тому ми можемо говорити про існування ідеології стосовно напрямів державної політики. Якщо розглядати гендерні відносини як сферу політики, то правомірно говорити про гендерну ідеологію.

Гендерна ідеологія – це спеціалізоване знання, яке являє собою систему ідей, цінностей та оцінок стосовно соціального статусу двох статевих груп – чоловіків і жінок, що відображає їхні загальні та специфічні інтереси. Гендерна ідеологія у свою чергу формує цілі державної політики в цій сфері, сприяє розробці механізмів її реалізації. **Державна гендерна політика** має бути

спрямована на врахування диференційованих та спільних інтересів статевих груп, задоволення цих інтересів через надання гарантій рівної участі у всіх сферах публічного життя та створення збалансованої системи соціального захисту для жінок і для чоловіків.

Запропоноване нами визначення державної гендерної політики дозволяє конкретизувати сфери громадського життя, в яких здійснюється державне управління. Це – соціальні відносини і права людини. Таке визначення знаходить свою конкретизацію в понятті “**гендерні відносини**”, під яким в дисертації розуміємо вид соціальних відносин, який включає державну політику щодо врахування диференційованих та загальних потреб чоловіків і жінок, стосунки між цими групами, діяльність політичних та громадських організацій, які відображають та захищають групові інтереси. Гендерні групи належать до числа демографічних груп і, таким чином, є елементами в структурі суспільства.

Аналіз наукових джерел дає підставу для ствердження того, що гендерні відносини є змістом гендерної сфери, а остання має свій обсяг, організаційну структуру й форми діяльності.

Показано, що система *механізмів реалізації гендерної політики* є більш широкою за обсягом, ніж система *механізмів державного управління в сфері гендерної політики* за рахунок включення до першої інститутів громадянського суспільства, засобів масової інформації, та активності представників статевих груп у різних сферах суспільного життя.

Проаналізувавши наявні в науковій літературі підходи до визначення механізму державного управління (Г.В.Атаманчука, В.Г.Афанасьєва, В.Д.Бакуменка, М.І.Круглова, Б.П.Курашвілі, П.І.Надолішного, Н.Р.Нижник, А.М.Пойченка, Л.Л.Приходченко, Ю.О.Тихомирова, Л.Л.Юзькова), ми дійшли висновку, що сфера, на яку спрямоване державне управління, обумовлює особливості механізмів, які в ній застосовуються. Отже, щодо гендерної сфери: **організаційно-правовий механізм державного управління** – це система органів державного управління, створених з метою реалізації гендерної ідеології у різних сферах суспільного життя та здійснення гендерних стратегій на основі конституційно-правових норм, прийнятих у державі.

Основними критеріями оцінювання якості державного управління в сфері гендерної політики ми пропонуємо вважати: індекс розвитку людського потенціалу, гендерний індекс розвитку та показник розширення можливостей жінок. У дисертаційному дослідженні наведені розрахунки цих показників для України та вказано на недоліки використання цих показників для регіонального аналізу на теренах кожної окремої країни.

Аналіз науково-теоретичних засад державного управління у сфері гендерної політики дав змогу з’ясувати питання, що були недостатньо висвітлені, і став основою для здійснення порівняльного аналізу організаційно-функціональних складових механізму державного управління цією сферою, який існує в Україні та країнах Європейського Союзу, а також запропонувати

комплексний організаційно-правовий механізм державного управління гендерними відносинами, котрий відповідає європейським стандартам.

У другому розділі – *“Організаційно-правовий механізм державного управління у сфері гендерної політики в контексті європейського вибору України”* – проаналізовано гендерну діяльність європейських інститутів із узагальнення і вироблення гендерних стратегій і перспектив; виявлено специфіку державної гендерної політики в Україні; розглянуто та систематизовано набутий досвід щодо створення організаційно-функціональних складових державного механізму забезпечення гендерної політики в країнах Європейського Союзу; здійснено аналіз міжнародних документів з прав жінок та гендерної рівності, виявлено фундаментальні положення, необхідні для розробки гендерної політики на національному рівні; обґрунтовано досягнення та недоліки у нормативно-правовому забезпеченні гендерної політики в Україні.

Вітчизняними науковцями ретельно досліджено питання європейської інтеграції України та основних орієнтирів гендерної політики, доведено необхідність гармонізації соціально-політичних, правових, економічних та інших інституцій і національного законодавства із загальноєвропейськими стандартами та вимогами (О.Балакірева, М.Беременський, О.Валевський, Т.Василевська, Н.Грицяк, Л.Кобелянська, Л.Кормич, О.Кулачек, Н.Лавриненко, К.Левченко, Т.Мельник, Л.Петришина).

У дисертації розглянуто набутий досвід щодо створення організаційно-правового механізму державного управління у сфері гендерної політики в країнах Європейського Союзу. Встановлено, що європейська практика державного управління гендерними процесами має різноманітні форми у різних країнах. Зроблений аналіз дозволяє дійти висновку, що в країнах Європейського Союзу не існує однакових підходів щодо формування механізмів державного управління в сфері гендерної політики. Але, поряд з цим, спеціалізовані органи з питань гендеру дедалі більше стають важливою ланкою в системі органів управлінської влади і всього загальнодержавного механізму. Це пов'язано з рівнем формування гендерної сфери, гендерної демократії і гендерної культури у державі.

У країнах світу відбувається процес наповнення гендерним змістом національного законодавства. Дослідження показало, що темпи врахування рівних прав і можливостей у законодавстві відбувається залежно від сили впливу соціально-моральних (традиції, звичаї, етика, релігія) та політичних норм.

Так, в умовах сьогодення, коли в Україні ставиться питання про внесення змін до Конституції з багатьох питань, настав час внести поправки до Основного Закону і з питання гендерної рівності. Проте суттєвих розмов щодо узгодження “гендерних” статей Конституції України ні серед громадськості в цілому, ні серед жінок зокрема, поки що не ведеться. Ні жінки-лідери, ні громадські жіночі об'єднання не виявляють активності щодо уточнення змісту конституційної норми.

Проведений аналіз свідчить, що прийняті в багатьох країнах світу спеціальні гендерні закони

відображають як національні особливості правового забезпечення гендерного розвитку, так і процес національного втілення міжнародного права з питань гендеру.

8 вересня 2005 року Верховною Радою був прийнятий Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”, який набрав чинності з 1 січня 2006 року. Законом передбачається врегулювання таких питань: правове забезпечення рівності прав та можливостей жінок та чоловіків у різних сферах суспільного життя; ліквідація дискримінації за ознакою статі; визначення основних засад та механізмів забезпечення державної гендерної політики; встановлення відповідальності за порушення законодавства про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Але, на наш погляд, у процесі прийняття цього Закону було зроблено дуже багато нормативно-правових помилок. Загалом, аналіз тексту документу свідчить про переважно політико-декларативне, а не нормативне наповнення його положень. Так, у Законі (ст. 15) зазначено, що політичні партії, виборчі блоки під час висунення кандидатів у народні депутати України передбачають представництво жінок і чоловіків у відповідних виборчих списках. Але механізму реалізації цього положення немає. Серед зареєстрованих кандидатів у депутати Верховної Ради України від партій (блоків) чоловіків – 6231 (80,93%), жінок – 1468 (19,07%). Але, як показує аналіз, у новому парламенті представництво жінок залишиться на рівні 2002 року (< 6%), що підтверджується статевим складом перших п’ятдесяти місць у виборчих списках.

Процес гендерного розвитку у другій половині 90-х років характеризується прийняттям у країнах національних планів дій щодо забезпечення гендерної рівності. Національний план дій являє собою зобов’язання, що їх бере на себе уряд, з метою забезпечення рівності статей. Завдання з його здійснення покладені на різних учасників на державному, регіональному і місцевому рівнях.

Національний план дій із забезпечення гендерної рівності прийнято в багатьох європейських країнах. Але аналіз свідчить, що сьогодні ці плани у більшості країн несуть на собі відбиток традиційного ставлення до проблеми щодо поліпшення становища або статусу жінок. Прикладом може слугувати прийнятий Кабінетом Міністрів України у травні 2001 р. Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню гендерної рівності у суспільстві на 2001–2005 роки. Український план концептуально відображає традиційний зміст у ставленні до жінки. Але ми вважаємо, що цього недостатньо. У роботі доведено, що гендерна спрямованість державної політики може бути зрозуміла тільки в контексті соціальної політики, особливо стосовно проблем освіти, професійної діяльності та зайнятості населення, сім’ї, материнства, дитинства, демографічної ситуації в суспільстві.

Порівняльний аналіз гендерної діяльності інституцій країн Євросоюзу і України показав необхідність доповнення українського законодавства положеннями, відповідними до стандартів країн з розвинутою демократією, та запропонувати модель організаційно-правового механізму

державного управління гендерною сферою. Досвід європейських країн свідчить про доцільність впровадження в Україні спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань реалізації гендерної політики. Доповнення існуючої системи державного управління новими елементами функціонально її збагачує за рахунок появи нової функції, яка полягає в необхідності державного регулювання соціальної диференціації, зокрема гендерної.

У третьому розділі – “Впровадження організаційно-правового механізму державного управління у сфері гендерної політики в Україні” – теоретично обґрунтовано та запропоновано шляхи впровадження в Україні державних механізмів забезпечення гендерної політики на основі вивчення досвіду щодо їх створення в країнах Європейського Союзу; виявлено шляхи вдосконалення державного управління процесами реалізації гендерної політики, застосування найефективніших методів та форм управління на регіональному рівні; визначено рівень гендерної компетентності державних службовців; розглянуто оцінку жінками Одещини свого правового статусу; досліджено проблеми жінок як однієї з багатьох категорій населення у соціальній структурі суспільства.

У розділі проаналізовано формування державної гендерної політики та пошук механізмів державного управління цією сферою. Зокрема, доцільність введення інституту радників з гендерних питань в органах виконавчої влади.

Обґрунтовано, що підвищенню ефективності державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків сприяв Указ Президента України “Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” від 26 липня 2005 р. № 1135.

Встановлено: діюча система державної служби в Україні має певні проблеми, які потребують подальшого вирішення, в тому числі шляхом адаптації цього інституту до стандартів ЄС, що, зрештою, сприятиме більш повній реалізації конституційних прав, свобод та законних інтересів громадян. Доведено, що однією з умов функціонування органів державного управління та місцевого самоврядування повинна стати гендерна компетентність. Спираючись на дослідження Н.Грицяк з питань гендерної чутливості державних службовців, І.Мунтяна щодо гендерної компетентності та на результати пілотного соціологічного дослідження рівня гендерної освіченості державних службовців, проведеного нами в рамках даної роботи, запропоновано розуміння *гендерної компетентності державного службовця* як складової його професійної діяльності. Гендерна компетентність має у своєму складі три основних компоненти: предметно-змістовний, який відображає розуміння державним службовцем феномену гендера і гендерного підходу у державному управлінні; операційно-діяльнісний, що орієнтує на виконання специфічних функцій професійної діяльності, пов’язаних з урахуванням гендерного фактору; особистісно-професійний, який опікується зоною розширення суб’єктивного простору державного службовця через

подолання власних застарілих гендерних стереотипів.

Останніми роками в європейських країнах створюються міністерства з рівних прав і можливостей. У роботі доведено – державне управління в сфері гендерної політики набуває системного характеру. Тому необхідно створити принципово новий спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади щодо реалізації гендерної політики – *Міністерство з питань політики в інтересах гендерної рівності* або відповідний *Департамент у структурі Міністерства праці та соціальної політики України*. У дисертації наведено базову структуру організації цього органу та запропоновані повноваження окремих його підрозділів та посадових осіб (рис. 1).

Рис.1. Базова організаційна структура Міністерства (Департаменту) з питань політики в інтересах гендерної рівності

Аналіз ситуації в Одеській області дозволив встановити наявність певного бачення гендерних відносин. Дослідження механізмів державного управління гендерною політикою свідчить, що регіональні органи влади займаються головним чином поліпшенням становища жінок. Вихід управлінських структур на гендерні перспективи вимагає розглядати цю проблему в аспекті рівності жінок і чоловіків в усіх сферах – політиці, управлінні тощо. Цьому могла б сприяти *Координаційна рада з гендерної політики при голові обласної державної адміністрації*. Тому в дисертаційному дослідженні запропоновано Положення про Координаційну раду, у якому закладено основні принципи діяльності такого органу, спрямовані на комплексне створення необхідних умов для реалізації державної політики щодо забезпечення рівних прав і можливостей

для жінок і чоловіків. Також встановлені основні цілі та завдання діяльності цього органу. Головна мета – вивчення впливу політичних, соціально-економічних, правових, психологічних та інших факторів на реалізацію прав, що належать чоловікам і жінкам.

У роботі пропонується власна методика врахування гендерного фактору при здійсненні експертизи проектів нормативно-правових актів.

У третьому параграфі вивчено правовий статус жінок в Україні за допомогою соціологічних досліджень громадської думки. Вивчення правового статусу жінок має науково-теоретичний і політико-управлінський аспекти.

Соціологічні дослідження громадської свідомості дозволяють з'ясувати ефективність діяльності державних владних структур у напрямку захисту прав і свобод громадян, задоволення їхніх потреб та інтересів. Дослідження доводять, що жінки в Україні поки що недостатньо політично активні. Незважаючи на існування жіночих політичних партій та громадських організацій, жіночий рух сьогодні дуже незгуртований та повільний.

Результати опитування населення України, мешканців Одеської області демонструють як регіональні особливості, так і загальні для всіх громадян проблеми. Виявлено наявність таких проблем, як досить великий відсоток безробітних жінок і тих, хто вважають себе бідними, несвоєчасність одержання соціальних виплат, низький рівень суспільно-політичної активності жінок, дискримінація жінок при скороченні працюючих і в оплаті праці та інші.

Дослідження ситуацій в регіонах необхідне для вироблення обґрунтованих рекомендацій щодо змін в управлінні, наповнення його гендерним змістом, розширення компетенції з питань гендеру, чіткого визначення параметрів та індикаторів виміру гендерних процесів у кожній області або районі.

Комплексний підхід до проблеми рівності чоловіків і жінок – це застосування всієї сукупності різноманітних методик для вдосконалення й оцінки процесів прийняття рішень, із тим, щоб інкорпорувати проблематику рівності між жінками і чоловіками в усіх галузях життєдіяльності суспільства і на всіх рівнях управління.

Тому ми вважаємо, що на регіональному рівні (область, район), крім гендерного індексу розвитку та показника розширення можливостей жінок, доцільно розраховувати індекс соціального неблагополуччя в гендерному контексті ($I_{\text{снг}}$). Для розрахунків такого індексу слід обрати окремо для чоловіків і для жінок наступні середньомісячні статистичні дані щодо кількості зареєстрованих: померлих, безробітних; правопорушень; а також кількість жіночого і чоловічого населення регіону; частку жінок і чоловіків у складі населення; середньомісячну заробітну плату жінок та чоловіків; вартість набору з головних продуктів харчування. Цей показник має інтервал варіації – (0;1). Найкращий показник соціального неблагополуччя у гендерному контексті отримує той регіон, в якому індекс $I_{\text{снг}}$ приймає значення, близьке до "0", й найгірший – в якому індекс $I_{\text{снг}}$ приймає

значення, близьке до “1”. Значення індексу полягає в тому, що за його допомогою можна визначити відмінність між становищем жінок і чоловіків на рівні регіону.

Методика вимірювання рівня людського розвитку в гендерному аспекті дозволяє виявити причини, що впливають на порушення рівноправ'я між жінками і чоловіками, та розробити програми, впровадження яких дозволить покращити гендерну ситуацію в регіоні.

Таким чином, створення спеціалізованої структури в системі державного управління дозволить сконцентрувати організаційні зусилля на виконання функцій, пов'язаних з реалізацією гендерної політики.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі сформульовано низку висновків і пропозицій теоретичного, методичного та практичного характеру.

1. Науково-теоретичне дослідження гендерної сфери суспільства дозволяє визначити особливості механізмів державного управління гендерними відносинами. Відповідно до цього запропоновано *організаційно-правовий механізм державного управління у сфері гендерної політики* розглядати як систему органів державного управління, створених з метою реалізації гендерної ідеології у різних сферах суспільного життя та здійснення гендерних стратегій на основі конституційно-правових норм, прийнятих у державі.

Доведено, що наукова концепція гендерної політики є передумовою її практичного здійснення на всіх рівнях державного управління. Подальшому розвитку концептуальних засад сприятиме нове розуміння понять: *гендерна ідеологія* – спеціалізоване знання, що являє собою систему ідей, цінностей та оцінок стосовно соціального статусу двох статевих груп – чоловіків і жінок, що відображає їхні загальні та специфічні інтереси; *гендерні відносини* слід розуміти як різновид соціальних відносин, що містить у собі державну політику щодо врахування диференційованих та загальних потреб чоловіків і жінок, стосунки між цими групами, діяльність політичних та громадських організацій, які відображають та захищають групові інтереси.

У роботі наведено визначення операційних категорій, які набувають конкретного змісту відповідно до мети даного дослідження, зокрема: *державна політика щодо жінок* – це частина загальної соціальної політики, що стосується інтересів жінок як великої соціально-демографічної групи, формує їхній правовий і соціальний статус, регламентує відносини із суспільством; *державна гендерна політика* – це діяльність держави, спрямована на врахування диференційованих та спільних інтересів статевих груп, задоволення цих інтересів через надання гарантій рівної участі у всіх сферах публічного життя та створення збалансованої системи соціального захисту для жінок і для чоловіків.

2. Аналіз досвіду реалізації гендерної політики в країні в цілому та на місцевому рівні показує, що конституційні засади щодо гендерної політики в Україні, по-перше, не повною мірою відповідають вимогам Європейського Союзу та інших міжнародних організацій; по-друге, вони залишаються декларативними.

Наприклад, в гендерному аспекті сама Конституція України є непослідовною у викладенні положень щодо рівних можливостей чоловіків і жінок. Так, у частині третій статті 24 Конституції України закладена гендерна асиметрія, оскільки встановлено рівні можливості тільки “у громадсько-політичній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї”, але не передбачено рівних можливостей у сімейній та всіх інших сферах життя.

Текст Закону України “Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків” також свідчить про переважно політико-декларативне, а не нормативне наповнення його положень, зокрема стосовно питань “забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі”, “у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування”, “у праці та одержанні винагороди за неї”, “під час укладання колективних договорів та угод”, “у сфері підприємництва”, “у сфері соціального захисту” тощо, у зв’язку з чим без вирішення відповідних організаційних, фінансових, кадрових та інших питань фактично унеможливується його реалізація на практиці.

3. У роботі доведено, що гендерна спрямованість державної політики може бути зрозуміла тільки в контексті соціальної політики. Вирішення питань зайнятості населення, сім’ї, материнства, дитинства, демографічної ситуації в суспільстві залежить від гендерної компетентності відповідних органів державної влади.

Аналіз організаційних складових механізму державного управління гендерною сферою на місцевому рівні свідчить, що регіональні органи влади займаються головним чином поліпшенням становища жінок, а не сприянням гендерній рівності у сферах управління, зайнятості, освіти тощо. Це підтверджують дані соціологічних досліджень в Одеській області. Результати опитувань показали наявність таких проблем, як досить великий відсоток непрацюючих жінок й тих, хто вважають себе бідними; несвоєчасність одержання соціальних виплат, низький рівень суспільно-політичної активності жінок, дискримінація жінок при скороченні працюючих і в оплаті праці та іншому. Володіння цією інформацією необхідне для вироблення обґрунтованих програм соціального розвитку та для здійснення постійного моніторингу стану гендерних відносин.

4. Зіставлення досвіду державного управління у сфері гендерної політики України та країн Європейського Союзу дозволило ідентифікувати існуючі сьогодні в Україні моделі державного управління гендерними відносинами та визначити гендерні стандарти й показники.

У дисертації були розглянуті патріархальна, патерналістська, ліберальна, егалітарна гендерні моделі суспільства. В результаті аналізу цих моделей обґрунтовано, що Україні притаманний

змішаний патерналістсько-ліберальний тип державної гендерної політики. Для нього характерними є, з одного боку, декларування рівних прав і можливостей чоловіків і жінок, з іншого – фактична дискримінація за ознакою статі в сферах зайнятості, політики і управління.

Егалітарна модель державної політики, на нашу думку, може стати перспективною для України. Проте, стратегія егалітарної політики повинна доповнюватися такими діями держави, які б враховували інтереси жінок як специфічної соціально-демографічної групи населення, котра відрізняється від групи чоловіків. Політика егалітаризму зв'язана зі сферою прав людини, тоді як врахування специфіки статевих груп має здійснюватись у сфері соціальної політики (соціального захисту).

Орієнтирами для державного управління можуть стати європейські гендерні стандарти та показники. До них слід віднести: тривалість життя (82,5 років – для чоловіків і 87,5 – для жінок); рівень освіти; рівень доходу (40 000 дол. США); участь у прийнятті рішень у сферах економіки та політики (50% жінок – 50% чоловіків).

5. Державне управління гендерною сферою (як показав аналіз досвіду європейських країн) здійснюється на підставі національних законодавств, що базуються на міжнародних та європейських актах, зокрема: Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод, Європейська соціальна хартія, Декларація про рівність між жінками і чоловіками та ін. Організаційно-функціональні структури призначені втілювати в життя положення цих правових документів. Таким чином організаційно-правовий механізм державного управління гендерними відносинами функціонує як єдине ціле.

Проведений аналіз надав можливість запропонувати модель організаційно-правового механізму державного управління політикою в інтересах гендерної рівності в Україні та зробити висновок щодо доцільності створення принципово нового спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади щодо реалізації гендерної політики – *Міністерства (Департаменту) з питань політики в інтересах гендерної рівності*. У дисертації запропоновані повноваження окремих його підрозділів, зокрема Міністра (Голови Департаменту), Секретаріату, Комітету з питань гендерної дискримінації, Національного центру досліджень та інформації з питань політики в інтересах рівності.

Доведено, що створення нового спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади щодо реалізації гендерної політики у складі Міністерства праці та соціальної політики України на даному етапі державотворення повністю відповідає національним особливостям формування гендерної ідеології в нашій державі.

6. Враховуючи місцеву специфіку, доцільно створити *Координаційну раду з гендерної політики при голові обласної державної адміністрації*. Такий орган може здійснювати гендерну експертизу проектів нормативно-правових актів, які видаються всіма органами публічної влади на

території області, на предмет їхньої відповідності міжнародним правовим актам з питань ліквідації усіх форм дискримінації та Закону України “Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків”.

7. З метою розробки методики оцінювання державного управління у сфері гендерної політики в роботі пропонується використання міжнародних показників – індексу людського розвитку, гендерного індексу розвитку та показника розширення можливостей жінок. Для вимірювання ефективності управління гендерними відносинами на місцевому рівні нами був розрахований показник “індекс соціального неблагополуччя в гендерному вимірі”. Загальна формула індексу соціального неблагополуччя в гендерному вимірі має вигляд середнього арифметичного чотирьох рівномірно розподілених показників: смертності, безробіття, правопорушень, купівельної спроможності заробітної плати.

У роботі обґрунтовується власна методика врахування гендерного фактору при підготовці програм, що розробляються управліннями та відділами місцевих державних адміністрацій, яка передбачає здійснення наступних етапів: ідентифікація проблеми; визначення очікуваних результатів; збирання необхідної інформації; розробка та аналіз альтернативних рішень; розповсюдження інформації; оцінювання результатів управління. У дисертації доведено, що ця методика сприятиме визначенню соціальних наслідків реформ для статевих груп населення.

Запропоновані методики можуть застосовуватися при розробці регіональних програм та при здійсненні регіонального моніторингу за показниками індексу розвитку з урахуванням гендерного фактору та розширення можливостей жінок.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні умов впровадження в практику державного управління запропонованого організаційно-правового механізму та методик оцінювання ефективності його функціонування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. *Попов М.* Механізми державного управління в сфері гендерної політики: міжнародний досвід та перспективи України // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць / Голов. ред. С.В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Кормич. – Одеса: ПП “Фенікс”, 2005. – Вип. 24. – С. 65-77.
2. *Попов М.* Поняття гендера і проблеми становлення гендерології // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць ОРІДУ. Вип. 3(19). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2004. – С. 48-58.
3. *Попов М.* Правовий статус жінки в Україні (соціологічний аспект) // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць ОРІДУ. Вип. 4(20). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2004. – С. 148-161.

4. *Попов М.* Морально-правові засади функціонування державної служби: гендерний вимір // Державна служба в Україні: сучасний стан та напрями адаптації до стандартів Європейського Союзу: Матер. наук.-практ. конф. 28 квіт. 2005 р. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. – С. 109-115.
5. *Попов М.* Запровадження інституційних механізмів державного управління гендерною політикою (регіональний аспект) // Актуальні проблеми державного управління та місцевого самоврядування: сучасний стан та перспективи регіонального розвитку: Матер. наук.-практ. конф. 18 жовт. 2005 р. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. – С. 42-44.
6. *Попов М.* Механізм забезпечення гендерної рівності: міжнародний досвід та перспективи України // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць ОРІДУ. Вип. 2(22). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. – С. 185-198.
7. *Попов М.* Підвищення рівня гендерної освіченості державних службовців // Актуальні проблеми державного управління на новому етапі державотворення: Матер. наук.-практ. конф. з міжнародною участю, присвяченої 10-річчю Академії, Київ, 31 трав. 2005 р.: У 2 т. / За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. – К.: НАДУ, 2005. – Т.1. – С. 296–297.
8. *Попов М.* Повышение уровня гендерной образованности государственных служащих через систему учреждений Национальной Академии государственного управления // Академия публичного управления: курс на открытое, ответственное и демократическое общество: Матер. науч.-практ. конф. 18 мая 2005 г. – Chişinău, 2005. – С. 96-98.
9. *Попов М.* Пошук системи державних механізмів здійснення гендерної політики на регіональному рівні // Актуальні питання соціально-політичного розвитку регіону: Матер. наук.-практ. конф. 24 жовтня 2003 року. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2003. – С. 133 – 140.
10. *Попов М.* Практичний підхід для врахування гендерного фактору при розробці та аналізі робочої програми на регіональному рівні // Державна стратегія управління місцевим та регіональним розвитком: форми, методи та актуальні проблеми реалізації: Матер. наук.-практ. конф. 24 лист. 2004 р.: У 2-х т. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2004. – Т. 1. – С. 89-91.
11. *Попов М.* Пріоритети та напрями реформування інституційних механізмів державного управління гендерною політикою // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць №. 1 (27) – Х.: ХарРІ НАДУ, 2006. – С. 125-133.
12. *Попов М.* Система правових норм як складовий елемент механізму державного управління гендерною політикою // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць ОРІДУ. Вип. 3(23). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. – С. 130-142.

АНОТАЦІЇ

Попов М.П. Організаційно-правовий механізм державного управління в сфері гендерної політики. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. – Одеса, 2006.

Дисертація присвячена дослідженню організаційно-правового механізму державного управління у сфері гендерної політики. Доведено, що побудова наукової концепції гендерної політики є передумовою її практичного здійснення на всіх рівнях державного управління.

З метою приведення організаційно-функціональної структури державного управління у сфері гендерної політики в Україні до європейських стандартів в роботі розглянуто систему владних інститутів, які функціонують в країнах Європейського Союзу. Запропоновано створити в Україні принципово новий спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади щодо реалізації гендерної політики – Міністерство (Департамент) з питань політики в інтересах гендерної рівності. У дисертації запропоновані повноваження окремих його підрозділів.

З метою вдосконалення системи державного управління гендерною сферою на місцевому рівні запропоновано створити *Координаційну раду з гендерної політики при голові обласної державної адміністрації*.

У роботі пропонується власна методика врахування гендерного фактору при підготовці програм, які розробляються управліннями та відділами місцевих державних адміністрацій. У дисертації доведено, що ця методика сприятиме визначенню соціальних наслідків реформ для статевих груп населення. Для вимірювання ефективності управління гендерними відносинами на місцевому рівні запропоновано методику розрахунку індексу соціального неблагополуччя в гендерному контексті.

Ключові слова: гендер, гендерні відносини, гендерна ідеологія, державна гендерна політика, організаційно-правовий механізм державного управління у сфері гендерної політики.

Попов М.П. Организационно-правовой механизм государственного управления в сфере гендерной политики. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата наук государственного управления по специальности 25.00.02 – механизмы государственного управления. – Одесский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины. – Одесса, 2006.

Диссертация посвящена исследованию организационно-правового механизма государственного управления в сфере гендерной политики. Доказано, что построение научной концепции гендерной политики является предпосылкой её практического осуществления на всех уровнях государственного управления.

С целью приведения организационно-функциональной структуры государственного управления в сфере гендерной политики в Украине в соответствие с европейскими стандартами в работе рассмотрена система властных институтов, которые функционируют в странах Европейского Союза.

Как показал анализ опыта европейских стран, там существуют специализированные министерства (или другие центральные органы) по вопросам гендерного равенства. В Украине целесообразно создать принципиально новый специально уполномоченный центральный орган исполнительной власти по реализации гендерной политики – Министерство (Департамент) по вопросам политики в интересах гендерного равенства. В диссертации предложены полномочия отдельных его подразделений, в частности Министра (Председателя Департамента), Секретариата, Комитета по вопросам гендерной дискриминации, Национального центра исследований и информации по вопросам политики в интересах равенства.

Анализ организационно-функциональной структуры государственного управления гендерной политикой на местном уровне свидетельствует, что региональные органы власти занимаются главным образом улучшением положения женщин. Такая деятельность не является в полной мере удовлетворительной, так как решение проблем неравенства женщин и мужчин должно касаться всех сфер жизнедеятельности. Это подтверждают данные социологических исследований в Одесской области. Результаты опросов показали наличие проблем, знание которых необходимо для разработки обоснованных рекомендаций относительно изменений в управлении, наполнения его гендерным содержанием, расширения компетенции по вопросам гендера, четкого определения параметров и индикаторов измерения гендерных процессов в каждой области или районе.

Учитывая местную специфику, предложено создать Координационный совет по вопросам гендерной политики при главе областной государственной администрации. Такой орган может осуществлять гендерную экспертизу проектов нормативно-правовых актов, которые издаются всеми органами публичной власти на территории области, на предмет их соответствия международным и национальным правовым актам по вопросам ликвидации всех форм дискриминации.

В работе предлагается собственная методика для учета гендерного фактора при подготовке программ, которые разрабатываются управлениями и отделами местных государственных администраций. В диссертации доказано, что эта методика будет оказывать содействие определению социальных последствий реформ для гендерных групп населения.

Анализ международных документов позволил сформулировать гендерные стандарты, принципы и подходы к государственной гендерной политике в Украине. К главным стандартам относятся: индекс человеческого развития, гендерный индекс развития и показатель расширения возможностей женщин. Эти показатели использованы в диссертации в качестве основных

критериев оценивания политики государства относительно соблюдения, защиты, реализации равноправия по отношению к мужчинам и женщинам. Для измерения эффективности управления гендерными отношениями на местном уровне предложена методика расчета индекса социального неблагополучия в гендерном контексте.

Ключевые слова: гендер, гендерные отношения, гендерная идеология, государственная гендерная политика, организационно-правовой механизм государственного управления в сфере гендерной политики.

Popov N.P. Organizational and legal mechanism in sphere gender of policy. – Manuscript.

Dissertation for degree of candidate of sciences in Public Administration, speciality 25.00.02 - Mechanisms of Public Administration. - Odessa Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration, Office of President of Ukraine. - Odessa, 2006.

The dissertation is devoted to research of organisational and legal mechanism of Public Administration in the sphere of gender policy. It is proved, that construction of the scientific concept of gender the policy is the precondition of practical realization at all levels of Public Administration. Central elements of the concept are categories offered in work: “gender”, “gender relations”, “gender ideology”, “and state gender policy”, “mechanisms of Public Administration in the sphere gender policy”.

With the purpose of corresponding of organisational and functional structure of Public Administration in the sphere of gender policy in Ukraine to European standards the author examines the system of institutes of power which function in the countries of the European Union. In Ukraine it is expedients to create an essentially new specially - authorized central body of the executive authority on realization of gender policy - Ministry (Department) on policy in interests of gender equality. In the dissertation authorizes separate divisions are offered.

With the purpose of improvement of Public Administration gender by policy at a local level it is offered to create Coordination council on questions gender of policy under the chairman of regional state administration.

In work the own technique for the account of gender factor is offered for preparation of the programs, which are developed by divisions and departments of local state administrations. In the dissertation is proved, that this technique will assist to define social consequences of reforms for sexual groups of the population.

Key words: gender, gender relations, gender ideology, and state gender policy, organizational and legal mechanism of Public Administration in the sphere gender policy.